

ВЕЉКО ТУРАЊАНИН*
БОРКО МИХАЈЛОВИЋ**
Правни факултет
Крагујевац

УДК 339.7:347.73
Монографска студија
Примљен: 13.01.2015
Одобрен: 26.01.2015

ПРАЊЕ НОВЦА – ГЛОБАЛНИ ПРОБЛЕМ И РЕГИОНАЛНА УПОРЕДНОПРАВНА АНАЛИЗА КРИВИЧНОГ ДЕЛА

*„Технике прања новца су безбројне, разнолике, комплексне, суптилне и тајне”
Национална стратегија за контролу наркотика Сједињених Америчких Држава из
1988. године.*

„Нисмо довољно ни велики ни мали да толеришемо прање новца.” (Lasló, 2006: 173)

Сажетак: Аутори у раду разматрају прање новца, као појаву која је попримила глобални карактер, те представља одлику готово сваког правног система света. Будући да прожима скоро све сегменте права, немогуће је у кратком раду обрадити све појавне облике прања новца. Због тога су аутори поставили циљ рада да фокусирајући се само на поједине карактеристике прања новца, размотре међународна становишта и истраже регионална решења. На првом месту, након уводних разматрања, дају појмовно одређење прања новца, да би након тога објаснили његове поједине елементе, наглашавајући међународни карактер и везу са нелегалном трговином опојним дрогама, тероризмом, коцкањем и спортом. Након тога аутори су пажњу посветили искључиво кривичноправном регулисању кривичног дела прања новца. После објашњавања решења у Кривичном законнику Србије, аутори су приказали решења у државама региона: Републици Српској, Црној Гори, Хрватској и Македонији. Сумирајући запажања у завршним разматрањима, аутори закључују да све земље у окружењу имају слична решења, што је добра полазна основа за међусобну сарадњу у сузбијању ове многоструко штетне појаве.

Кључне речи: прање новца, кривично дело, регионална законодавства, професионални перач новца, недозвољена трговина опојним дрогама, финансирање тероризма, коцкање

* vturanjanin@jura.kg.ac.rs

** bmihajlovic@jura.kg.ac.rs

Увод

Криминалитет представља једну од појава која карактерише човеково друштво од настанка првих заједница до данас. Но, његови појавни облици су се мењали кроз историју, а у савременом доба у коме живимо откривамо како до сада непознате појавне облике криминалитета, тако и нове начине извршења традиционалних кривичних дела. Једна од спона која повезује обе групе јесте како новац зарађен на илегалан начин пустити у легалне пословне токове. Другим речима, како такав новац „опрати“, па тако, прање новца представља проблем у криминалном свету широм планете. И док се криминалци довијају како избећи кривични прогон и одузимање имовинске користи и имовине зарађене извршењем кривичних дела, законодавци на међународном и националном плану доносе прописе путем којих би стали на пут овој појави, јер се одузимањем имовинске користи спречава „инфилтрација овог прихода у закониту имовину и смањује могућност за корупцију“ (Илић и Бановић, 2009: 7).

Кривично дело прање новца представља једно од дела које има глобални карактер, постојећи као појава у готово свим светским земљама већ дуги низ година, иако се тек у новије време јавља јачи интерес међународне заједнице усмерен на сузбијање прања новца (Стојановић, 2007: 552).¹ Прање новца, у спрези са корупцијом, има разарајући утицај на националне економије, међународну сигурност и развој човечанства, и представља кључан сегмент криминалитета у вези са опојним дрогама (Horwitz, 2010: 148), нелегалним прометом оружја и људи, избегавања плаћања пореза и превара (Chaikin и Sharman, 2009: 1). Уколико узмемо за пример илегалну трговину опојним дрогама, прање новца представља последњу карику у овом послу, али истовремено чинећи и његову Ахилову пету (Корп, 2004: 155-156). Обим прања новца, према подацима ММФ-а, износи од 2-5% од обједињеног укупног износа БДП свих светских држава што годишње износи 590-1.500 милијарди америчких долара (Lasló, 2006: 167). Управо количина новца која се стекне на овај начин чини прање новца трећим најпрофитабилнијим бизнисом на свету, одмах после међународне трансакције девиза и трговине сировим уљем (Cvetićanin, 2002: 444). Међутим, у суштини нико заиста не зна која је то количина новца која се годишње опере или је за то намењена, будући да готово свако кривично дело укључује стицање незаконите добити која треба да се опере (Lilley, 2006: предговор за књигу). Но, поред свеколико борбе против прања новца, не можемо а да се не осврнемо и на тврдње да се овде не ради о нужно лошој ствари. Наиме, постоје теорије о легитимности прања новца, при чему су поједине државе законом прописале имунитет од кривичног гоњења за лица која у државну касу уплате одређене, веће своте новца (Alexander, 2007: 21).

¹ У теорији није до краја разјашњено ко је први употребио термин „прање новца“. Према једном схватању, овај израз се први пут појавио током 50-их година у Сједињеним Америчким Државама, а који су Clark и Tugue 70-их година употребили у књизи *Прљава новац* (Лукић, 2006: 316), док је по другом схватању наведени израз први пут употребио енглески часопис Guardian 1973. године (Стошић, 2013: 29). Навешћемо и треће схватање, по ком термин потиче из времена Ал Капонеа, који је различитим техникама прикривао приходе од коцкања, проституције и кршења прохибицијских закона (Lasló, 2006: 168).

Појмовно одређење прања новца

Дуг период постојања исходавао је мноштво покушаја да се појмовно одреди прање новца, а самим тим, настало је и мноштво дефиниција. Овде ћемо се ограничити само на поједине, а почећемо од оне која је дата у Закону о спречавању прања новца и финансирању тероризма Србије (Сл. гласник РС, бр. 20/2009, 72/2009 и 91/2010, у даљем тексту: ЗОСПНФТ). Према истом, под овом појавом се подразумева конверзија или пренос имовине стечене извршењем кривичног дела, прикривање или нетачно приказивање праве природе, порекла, места налажења, кретања, располагања, власништва или права у вези са имовином која је стечена извршењем кривичног дела, те стицање, држање или коришћење имовине стечене извршењем кривичног дела (чл. 2. ст. 1. ЗОСПНФТ) или, полагање новца стеченог обављањем незаконите делатности (сива економија, трговина оружјем, дрогом, психотропним супстанцама и др.) на рачуне код банака и других финансијских организација и институција или укључивање на други начин тог новца у легалне финансијске токове – које домаћа и страна физичка и правна лица врше ради обављања дозвољене привредне и финансијске делатности (Стошић, 2013: 30). Под наведеним појмом се подразумева и “читав низ различитих мера и активности које имају за циљ да незаконито стечене приходе, са наизглед легитимним или законским пореклом претворе у легитимна средства, односно, „то је поступак прикривања постојања, илегалности извора и употребе прихода који су резултат криминалне делатности, и њихове легализације“ (Лукић, 2006: 316). Или, прање новца можемо дефинисати и као поступак прикривања постојања, илегалности извора и употребе прихода који су резултат криминалне делатности, те њихове легализације, при чему у центру поступка прања новца лежи обмана, изражена кроз лажно приказивање надлежним органима начина стицања имовине, као законитог, и њено коришћење као законито стечених прихода (Бановић, 2007: 106). Други прање новца повезују са услугама, па под овим појмом подразумевају илегалну услугу, углавном у сфери економије, где се врши конверзија „прљавог“ новца, који потиче из кривичног дела, у новац који наизглед потиче из легалног извора (Lasló, 2006: 168). Или, то је процес конверзије одређене количине новца, „укаљаног“ на неки начин, који се може користити у привредном пословању и у идеалном случају потпуно прикривајући порекло новца (Alexander и Caiden, 1985: 35; Barbot, 1994: 162).

Прање новца представља активност која се махом обавља на међународном плану. Технике прања новца се мењају из дана у дан, постајући све софистицираније (McCarthy, 2011: 25). У уобичајеној шеми, консолидовани износ новца се, из јурисдикције у којој је створен, физичким или електронским путем премешта у сигурније подручје, попут Холандије, Швајцарске, Бахама, Бермуда, Кајманских острва, Коста Рике, Хонг Конга или Панаме (Barbot, 1994: 167), а основна сврха прања новца је смањивање или потпуно искључивање ризика од заплене противправно стечених средстава и казне за учињена дела, елиминишући све трагове који указују на њихову криминалну делатност (Бошковић и Дмитрашиновић, 2009: 53).

Укратко о појединим аспектима и међународном карактеру прања новца

Прање новца углавном има међународни карактер, иако није реткост ни прање новца у националним оквирима. Потреба за прањем новца најчешће настаје као резултат недозвољене трговине, под којом се подразумева комплексан сет различитих економских актера и владајућих структура, што формира основу за формирање ланца недозвољене трговине (Basu, 2014: 210), а услед тога, и ланца потпоре илегалној трговини (*illicit supply chain*). Иначе, под овим ланцем се подразумева више организација које се баве једном или више нелегитимних активности, које се односе на порекло, набавку, производњу, логистику и дистрибуцију нелегалних и забрањених роба и услуга (Basu, 2014: 212; Basu, 2013: 319). Међународна недозвољена трговина укључује прекограничну размену забрањених добара и услуга, као што је трговина опојном дрогом, кријумчарење миграната, трговина људима, кршење права интелектуалне својине, трговина ватреним оружјем, угроженим животињским врстама и украденим културним артефактима и прање новца (Basu, 2014: 209). Глобални карактер прања новца се огледа и у деловањима мафијашких група једне државе у другој. На пример, последњих година је постало приметно деловање италијанске мафије на простору Немачке, која је посебно активна у области прања новца и његовог пуштања у легалне економске токове (Sarno, 2014: 329, 333). У прању новца велику улогу имају стране корпорације, при чему прање новца спада у један од најчешћих разлога, поред утаје и подржавања тероризма, за кривични прогон (Garrett, 2011: 1837-1838), док посебној одговорности подлежу директор и одговорно лице (Askerman, 2012).

Потреба за прањем новца настаје као резултат многобројних криминалних делатности. На првом месту, прање новца се сматра пропратном активношћу илегалне трговине опојним дрогама. Овде се ради о великим криминалним организацијама, које имају или своје пераче новца, или ангажују професионалне пераче. Трговци дрогом ће, ипак, често да захтевају услуге професионалних перача новца, јер се у овом бизнису стичу огромне своте новца, због чега закони којима се спречава прање новца представљају важно средство у борби против овог облика криминалитета (Soudijn, 2014: 201). Иначе, у криминалној организацији се често повезују лица која имају различите вештине које су у вези с овом делатношћу. Уколико за пример узмемо лица која се баве криминалном делатношћу путем рачунара, истраживања су показала да се у таквој групи налазе особе које одликују различите вештине, попут фишинга, копирања банкарских сајтова, трансфером и прањем новца (Leukfeldt, 2014: 242). Група најбоље функционише тек када се свако од њих специјализује за одређене кораке у датој области.

Као резултат бројних криминалних активности настаје потреба за прањем новца. Уколико криминална организација није у стању сама да обави ту активност, јавља се потреба за ангажовањем професионалног перача новца, који, по правилу, није учествовао у активности у којој је новац стечен на неле-

галан начин. О томе је извршено више истраживања. Према једном од њих, од 52 кривична предмета, истраживач је пронашао да у свега 3,8% случајева био ангажован професионални перач новца. У другом, овај проценат је био нешто већи, па у узорку од 129 канадских криминалних група, истраживачи су пронашли да су у 80% случајева криминалне групе саме прале новац, у 12% радило се о ангажовању сродничких или пријатељских веза, а у преосталих 8% прање новца су обавили професионални перачи новца (Soudijn, 2014: 203). До ангажовања професионалног перача новца не долази увек, за чим реално, нема потребе, али ће до тога често доћи у ситуацијама у којима се стичу велике сво-те илегално зарађеног новца (Soudijn, 2014: 215).

Многи прање новца повезују са финансирањем тероризма, тачније, са финансирањем теоризма, што није нужно (Мијалковић и Бошковић, 2009). Финансирање тероризма представља део феномена прања новца, али исто тако обе појаве имају и своје специфичности где се не додирују (Hopton, 2006: 4). Прање новца је, потом, у великој вези са коцкањем, будући да је и ова активност повезана са великим сумама новца (Kuorppamäki, Kääriäinen, и Lind, 2014: 969, 980), при чему се нарочито издваја онлајн коцкање (Lavorgna, 2014: 258, 260). Фудбал, али и спорт уопште, чини још једну област за прање новца (Ronco и Lavorgna, 2014), али оно што је мање познато јесте чињеница да је прање новца повезано и са незаконитим риболовом, који на годишњем нивоу оштећује поједине државе у развоју од две до петнаест милијарди америчких долара (Liddick, 2014: 290, 295). Поред тога, прање новца је присутно и у сектору хартија од вредности, и то како у државама са неразвијеним финансијским тржиштем, тако и у државама са изузетно развијеним. Међутим, најмањи је број пријављених случајева прања новца у овој области (Лабудовић-Станковић, 2013: 990).

Укратко о кривичноправним активностима у спречавању прања новца

Глобални карактер прања новца довео је до до реакције како на међународном нивоу, тако и на нивоима појединих држава, јер свака држава треба да учествује у креирању превентивних стратегија у борби против ове појаве (Lasló, 2006: 167).² Међутим, ниједна држава самостално не може да се супротстави овој врсти криминалитета, услед чега је неопходна међународна сарадња, која подразумева кооперацију у истрази, кривичном поступку, пресуђењу и извршењу кривичне пресуде иностраног суда (Barbot, 1994: 171). Међународна кооперација на овом пољу је неопходна из још једног разлога. Наиме, државе морају да међусобно сарађују и да донесу законе против прања

² Последњих неколико година можемо да забележимо јаку активност на међународној сцени и у правцу осигуравања транспарентности светског финансијског и банкарског система, при чему се свака трансакција може пратити и одвести трагаоца до конкретног појединца, а све у циљу лимитирања међународног финансијског криминалитета, пре свега прања новца, корупције великих размера и избегавања плаћања пореза (Sharman, 2010: 127).

новца. Ови закони морају да имају слична решења, будући да је хармонизација прустапа и законских система у вези с овим криминалитетом услов за међународну сарадњу у контроли међународног прања новца (Бановић, 2007: 105). Уколико само одређене државе донесу законе, а друге не, тада ће лица која се баве криминалном делатношћу да пренесу послове из тих држава у оне у којима не постоје прописи против описане појаве (Reich, 2010: 281). Упркос чињеници да је основни циљ прање новца ове врсте криминалаца уз коришћење банака и других финансијских институција, ова појава погађа сваки аспект живота, постајући ендемична за друштво и економију, погађајући и подривајући не само банке и друге финансијске институције него и мала привредна друштва и међународне компаније (Barbot, 1994: 163). Због веза између организованог криминалитета, бизниса и политике, у спрези са поремећеним системом вредности, имамо изразито негативан утицај на могућност ефикаснијег спречавања корупције и прања новца (Бошковић, 2009: 43; Манојловић и Јовић, 2009: 250). Европска унија је неко време посматрана као сцена за квази-криминалне мере које су ограничавале појединце и организације повезане са терористичким групама, али се у међувремену развила у стабилног против-терористичког актера (Wade, 2014: 360). Данас, прање новца, поред тероризма, трговине људима, сексуалне експлоатације жена и деце, недозвољене трговине опојним дрогама, недозвољене трговине оружјем, корупције, фалсификовања средстава плаћања, те компјутерског и организованог криминалитета, спада у примарне области за чије је спречавање заинтересована Европска унија (Wade, 2014: 356).

Будући да се најчешће ради о кривичним делима са међународним елементом, понекад се поставља и питање вођења кривичног поступка у једној држави у случају да је против истог учиниоца за конкретно кривично дело већ спроведен поступак у другој заинтересованој држави. Примера ради, тужилац у Сједињеним Америчким Државама за прање новца ће да покрене поступак против страног привредног друштва без обзира на чињеницу да ли је или није у страног јурисдикцији већ спроведен поступак (*international double jeopardy*) (Garrett, 2011: 1844). Иако борба против прања новца има преваходно превентивни карактер (Лукић, 2006: 318), те се ради о изузетно комплексној појави, на овом месту ћемо скренути пажњу само на један њен елемент, који се огледа у прописивању кривичног дела прања новца у државама региона, при чему ћемо обрадити законодавства Србије, Републике Српске, Црне Горе, Македоније и Хрватске.

Но, пре преласка на конкретна законодавства, даћемо још једну напомену. Кривично дело прања новца се, уколико погледамо упоредноправна законодавства, смешта у различите групе кривичних дела. Након почетних лутања, и већинских повезивања са илегалном трговином опојним дрогама, сада се прање новца смешта у групе кривичних дела у вези са финансијама, а која ће то бити конкретно група варира о државе до државе (Sanctis, 2013: 10). У Италији и Француској су у питању кривична дела против имовине, а у Швајцарској кривична дела против правде (Guin, 2012). У Србији, налази се међу кривичним делима против привреде, а по неким класификацијама, у посебна кри-

вична дела против привреде (Чејовић, 2006: 566), чинећи, по неким схватањима, један од четири облика проневере у привредним друштвима (Стошић, 2013: 15).

Кривично дело прања новца у Србији

Као што је то случај са другим законодавствима, и српско је трпело различите промене приликом законског уобличавања кривичног дела прања новца. Према позитивноправним прописима, радњу кривичног дела прања новца, према Кривичном законнику Србије (Сл. гласник Србије, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/2012 и 104/2013; у даљем тексту: КЗС), чини конверзија или пренос имовине, са знањем да та имовина потиче од кривичног дела, у намери да се прикрије или лажно прикаже незаконито порекло имовине, или прикривање или лажно приказивање чињеница о имовини, са знањем да та имовина потиче од кривичног дела, или стицање, држање или коришћење имовине са знањем, у тренутку пријема, да та имовина потиче од кривичног дела. Запрећена је казна затвора од пет година и новчана казна (чл. 231. ст. 1. КЗС). Дакле, радња извршења основног облика овог кривичног дела се може остварити на три начина: конверзијом или преносом имовине, прикривањем или лажним приказивањем чињеница о имовини, те стицањем, држањем или коришћењем имовине (Стојановић, 2007: 552). Под конверзијом се подразумева претварање имовине из једног облика у други, као и премештање имовине из једног облика у други, при чему мора бити извршена са намером сакривања криминалног порекла имовине (Бановић, 2007: 122). Радња прања новца подразумева полагање криминалном делатношћу стеченог новца на рачуне финансијских организација, односно, укључивање на други начин оваквог новца у легалне финансијске токове (Скакавац, 2009: 386; Бановић, 2007: 122). Појам имовине, се при том, мора узети у обзир у његовом најширем могућем смислу, обухватајући како новац, тако и покретне и непокретне ствари. Да би постојао овај облик дела, на субјективном плану је неопходно постојање умишљаја, који се огледа и у томе да је учинилац знао да имовина потиче из извршења кривичног дела. Такође, из радње извршења овог основног облика јасно произилази да је неопходно и постојање намере да се прикрије или лажно прикаже незаконито порекло имовине (Марковић, 2009: 265). За постојање дела није неопходно постојање правноснажне пресуде којом је доказано да та имовина потиче из извршења другог кривичног дела, већ се та чињеница утврђује у току кривичног поступка за конкретно дело (Стојановић, 2007: 553). Ово кривично дело може да изврши било које лице, изузев лица које је стекло имовину извршењем кривичног дела (Стојановић, 2007: 553; Гуиц, 2012: 334).

Други облик извршења овог кривичног дела је везан за вредност имовине, па ако износ новца или имовине прелази милион и петсто хиљада динара, запрећена је казна затвора од једне до десет година и новчана казна (чл. 231. ст. 2. КЗС). Међутим, ако је дело учињено са имовином коју је извршила сам прибавио извршењем кривичног дела, казниће се запрећеним казнама у прва

два облика, у зависности од тога који је облик у конкретном случају извршен (чл. 231. ст. 3. КЗС). Најтежи облик дела се састоји у извршењу његова прва два облика у групи, где је забрањена казна затвора у трајању од две до дванаест година и новчана казна (чл. 231. ст. 4. КЗС). У петом ставу је предвиђен нехатни облик дела (ради се о несвесном нехату), па ко изврши облик из прва два става, а могао је и био дужан да зна да новац или имовина представљају приход остварен кривичним делом, казниће се затвором до три године (чл. 231. ст. 5. КЗС). Одговорно лице у правном лицу ће се казнити казном прописаном за конкретан облик дела, ако је знало, односно, ако је могло и било дужно да зна да новац или имовина представљају приход остварен кривичним делом (чл. 231. ст. 6. КЗС). Новац или имовина обавезно ће се одузети од учиниоца кривичног дела (чл. 231. ст. 7. КЗС).

Кривично дело прање новца у државама региона

Све државе у региону су у своја кривична законодавства инкорпорисала кривично дело прање новца. Иако у основи иста, свако решење има неке своје специфичности. Хрватска је предузела велике кораке у правцу супротстављања прању новца, ратификацијом међународних конвенција и доношењем унутрашњих прописа (Cindori, 2007). Кривично дело прања новца у Хрватској је претрпело већи број измена, а према позитивноправном решењу (Народне новине број 125/11 и 144/12, у даљем тексту: КЗХ), исто ће извршити лице које имовинску корист остварену извршење кривичног дела уложи, преузме, претвори, пренесе или замени у циљу прикривања њеног незаконитог порекла (чл. 265. ст. 1. КЗХ). За овај облик је забрањена казна затвора од шест месеци до пет година. Иста забрањена казна је и за лице које прикрива праву природу, порекло, место, располагање, преношење и постојање права, односно власништва на имовинској користи коју је други остварио кривичним делом (чл. 265. ст. 2. КЗХ), те за лице које имовинску корист коју је други остварио кривичним делом прибавља, поседује или користи (чл. 265. ст. 3. КЗХ). Тежи облик представља извршење кривичног дела из прва два става у финансијском или другом пословању, или ако се извршилац бави прањем новца или је имовинска корист из свих наведених облика дела велике вредности, па је забрањена казна од једне до осам година (чл. 265. ст. 4. КЗХ). Предвиђен је и нехатни облик (изузев за дело из става јер је очигледно да исто може бити извршено само са умишљајем, што је карактеристика како свих досадашњих решења у овом законодавству (Katušić-Jergović, 2007: 631), тако и шире), са забрањеном казном до три године (чл. 265. ст. 5. КЗХ). На крају, предвиђено је да ако је имовинска корист остварена кривичним делом извршеним у иностраној држави, доћи ће до кажњавања само под условом да је дело прописано и у држави у којој је извршено (чл. 265. ст. 6. КЗХ), док се лице које добровољно придонесе откривању кривичног дела којим је остварена имовинска корист може ослободити од казне (чл. 265. ст. 7. КЗХ).

У Црној Гори (Кривични законик Црне Горе, Сл. лист Црне Горе, бр. 70/03, 13/04, 47/06, 40/08 и 25/10, у даљем тексту: КЗЦГ), основни облик кривичног дела прања новца се састоји у вршењу конверзије или преноса новца или друге имовине са знањем да су прибављени криминалном делатношћу, у намери да се прикрије или лажно прикаже порекло новца или друге имовине, или у стицању, држању или коришћењу новца или друге имовине са знањем у тренутку пријема да потичу од кривичног дела, или у прикривању или лажном приказивању чињеница о природи, пореклу, месту депоновања, кретања, располагања или власништва новца или друге имовине за које извршилац зна да су прибављени кривичним делом (чл. 268. ст. 1. КЗЦГ). За овај, основни облик дела запређена је иста казна као и у хрватском законодавству – од шест месеци до пет година. Међутим, проблематично је дефинисан став 2., у коме је предвиђено: Казном из става 1 овог члана казниће се извршилац дјела из става 1 овог члана ако је истовремено и извршилац или саучесник у кривичном дјелу којим је прибављен новац или имовина из става 1 овог члана, казниће се затвором од једне до осам година (чл. 268. ст. 2. КЗЦГ). иако се у суштини ради о два идентична решења, оно по чему се разликују јесте запређена казна. Сматрамо да је законодавац желео да и овај облик буде санкционисан казном од шест месеци до пет година, а да је исправљањем законског текста остао необрисан део претходног решења. Како бисмо правилно протумачили овакав став било је неопходно посегнути за решењем из старог КЗ-а Црне Горе, којим се о овом, тежем, облику, радило у случају када је извршилац дела из става 1. истовремено и извршилац или саучесник у кривичном делу којим је прибављен новца или имовинска корист, при чему је била запређена казна затвора од једне до осам година. Други тежи облик дела се односи на ситуацију када је износ новца или вредност имовине већи од четрдесет хиљада евра (чл. 268. ст. 3. КЗЦГ), док најтежи облик представља извршење дела од стране лица која су се удружила због њиховог вршења, са запређеном казном од три до дванаест година (чл. 268. ст. 4. КЗЦГ). Нехатни облик представља лакши облик извршења дела, где је учинилац могао и био дужан да зна да новац или имовина представљају приход прибављен криминалном активношћу (чл. 268. ст. 5. КЗЦГ). Очигледно, ради се о несвесном нехату. На крају је предвиђено да се новац и имовина обавезно одузимају (чл. 268. ст. 6. и чл. 113. ст. 3. т. 2. КЗЦГ).

У законодавству Републике Српске кривично дело прања новца је предвиђено на сличан начин као у Србији и Црној Гори (Кривични закон Републике Српске, Сл. гласник Републике Српске, бр. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06 и 73/10, у даљем тексту: КЗРС). Основни облик дела чини лице које новац или имовину за које зна да су прибављени кривичним дјелом прими, замени, држи, с њим располаже, употреби га у привредном пословању или га на други начин прикрије или покуша прикрити, а запређена ја казна затвора од шест месеци до пет година (чл. 280. ст. 1. КЗРС). Други облик дела је идентичан црногорском, али прецизнији, па се тежи облик састоји у томе да је извршилац основног облика дела истовремено и извршилац или саучесник у кривичном делу којим је прибављен новац или имовинска корист из претходног става, са запређеном казном од једне до осам година (чл. 280. ст. 2. КЗРС). Тежи облик се односи на

вредност имовине, па ако је новац или имовина велике вредности, извршилац ће се казнити затвором од једне до десет година (чл. 280. ст. 3. КЗРС). Најтежи облик представља извршење дела од стране више лица удружених због те активности (чл. 280. ст. 4. КЗРС). Запрећена је казна затвора од две до дванаест година. Ако је извршилац поступао нехатно у односу на околност да су новац или имовинска корист прибављени кривичним делом, казниће се затвором до три године (чл. 280. ст. 5. КЗРС), а као последица извршења било ког од набројаних облика долази до одузимања новца и имовине (чл. 280. ст. 6. КЗРС).

Кривично дело прања новца на најобимнији начин описује македонски законодавац, кроз тринаест чланова, под називом Перење пари и други приноси од казниво дело (чл. 273. Кривичног законика Македоније, *Služben vesnik na Republika Makedonija*, бр. 37/96, 04/02, 43/03, 19/04, 60/06, 7/08, 139/98 и 114/09, у даљем тексту: МКК). Основни облик дела чини лице које пусти у оптицај или промет, те прими, узме, замени или раситни новац или другу имовину које је стекао извршењем кривичног дела или за које зна да су прибављени извршењем кривичног дела, или прикрије њихов извор, кретање или локацију, за шта је запрећена казна затвора од једне до десет година (чл. 273. ст. 1. МКК). Истом казном ће бити кажњено и лице које поседује или употребљава имовину или ствари за које зна да су прибављене извршењем кривичног дела или фалсификовањем исправа, непријављивањем чињеница или на други начин прикрије њихов извор или прикрије њихов извор, кретање или локацију (чл. 273. ст. 2. МКК). Тежи облик дела, запрећен са најмањом казном затвора од три године, чини лице које дело из претходна два става изврши у банкарском, финансијском или другом пословању, или ако избегне обавезу пријављивања такве трансакције у законом прописаним случајевима (чл. 273. ст. 3. МКК). Македонски законодавац је заузео исправан став наглашавајући да се овде ради о трансакцији, јер прање новца представља „тип пословне трансакције, нелегалног финансијског инструмента и веома софистицираног финансијског механизма који по форми, структури и комплексности није унифициран, већ изузетно флексибилан, иновативан и адаптилан“ (Лукић, 2006: 316; Љутић, 2003: 34). За нехатни облик извршења дела (и то за његов несвесни степен) алтернативно су прописане казне затвора до три године и новчана казна (чл. 273. ст. 4. МКК). Још тежи облик се састоји у извршењу дела од стране групе или другог удружења које се бави прањем новца, противправним стицањем имовинских или других прихода, или уз помоћ стране банке, финансијске институције или лица. за овај облик дела је запрећена казна затвора од најмање пет година (чл. 273. ст. 5. МКК). Службено лице, одговорно лице у банци, осигуравајуће друштво, друштво које се бави приређивањем игара на срећу, мењачница, берзанска или друга финансијска организација, адвокат, осим када делују као бранилац, нотар или друго лице које врши јавна овлашћења или се бави питањима од јавног интереса, биће такође кажњено казном од најмање пет година ако омогући или дозволи трансакцију или пословни однос противно законској обавези или обави трансакцију упркос забрани изреченој од стране државног органа или привременој мери одређеној од стране суда, или зато што не пријави прање новца, имовину или имовинску корист пронађену у оба-

вљању своје функције или дужности (чл. 273. ст. 6. МКК). Дакле, поред других закона којима се спречава прање новца, законодавац изричито упућује на банке и друге финансијске институције преко којих се често пере новац, као актера чија улога у спречавању ове појаве може бити, и јесте, изузетно велика (Кресоја и Кирков, 2009).³ Нарочито су адвокати у незгодној позицији у оваквим случајевима (Delahunty, 2002: 156). Затим, службено или одговорно лице у банци или другој финансијској институцији, или лице које обавља радње од јавног интереса, а које је по закону овлашћено да ради на спречавању прања новца, а које открије клијенту или другом неовлашћеном лицу податке који се односе на поступак испитивања сумњивих трансакција или на примену других мера и поступака за спречавање прања новца, казниће се затвором од три месеца до пет година (чл. 273. ст. 7. МКК). Ако је дело извршено из користољубља или коришћењем података из иностранства, запрећена је казна од најмање једне године (чл. 273. ст. 8. МКК), а ако је овај облик дела извршен из нехата, учинилац ће се казнити новчаном казном или затвором до три године (чл. 273. ст. 9. МКК). Ако је извршилац дела правно лице, запрећена је новчана казна (чл. 273. ст. 12. МКК), а новац и имовинска корист се одузимају (чл. 273. ст. 13. МКК).

Закључак

Прање новца представља један од облика криминалне делатности с којом се данас суочавају, с мањим или већим успехом, како међународна заједница тако и готово све државе света. Разарајући ефекти ове појаве познати су у свим економијама, и ма колико деловало да је то не погађа директно, чак је и најмања држава под негативним дејством прања новца. Оно прожима различите сфере криминалног живота, али се најчешће повезује са илегалном трговином опојним дрогама, финансирањем тероризма и коцкањем. Будући да се ради о глобалној појави, то је за ефикасно и ефективно супротстављање истој неопходна међусобна сарадња међу државама, а као предуслов сарадње јавља се хармонизација њихових законских решења. Приликом обраде кривичног дела прања новца, можемо да закључимо да се у суштини ради о изузетно сличним решењима у државама региона. То је узроковано како утицајем међународне заједнице, тако и процесом стварања могућности за сарадњу међу државама у овој области. А таква сарадња не треба да зависи нити од величине конкретне државе нити од њене моћи. Јер, како је лепо закључено, ми нисмо ни довољно велики ни довољно мали да толеришемо прање новца, при чему и најмање одобравање прања новца може бити опасно (Lasló, 2006: 173).

³ Примера ради, због тога је Светска банка објавила водич за борбу против прања новца (*Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism: A Comprehensive Training Guide*, 2009).

Литература:

1. Alexander, H., i Caiden, G. (1985). *The Politics and Economics of Organized Crime*. Washington: Lexington Books.
2. Alexander, R. (2007). *Insider Dealing and Money Laundering in the EU: Law and Regulation*. London: Ashgate Publishing.
3. Ackerman, J. P. (2012). A Common Law Approach to DiO Insurance "In Fact" Exclusion Disputes. *The University of Chicago Law Review*, Vol. 79, No. 4, 1429-1466.
4. Banović, B. (2007). Pranje novca. *Korupcija* (pp. 105-128). Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
5. Barbot, L. (1994). Money Laundering, An International Challenge. *Tulane J. of Int'l i Comp. Law*, Vol. 3, 161-201.
6. Basu, G. (2014). Concealment, corruption, and evasion: a transaction cost and case analysis of illicit supply chain activity. *J Transp Secur*, Vol. 7, 209–226.
7. Basu, G. (2013). The role of transnational smuggling operations in illicit supply chains. *J Transp Secur*, Vol. 6, 315–328.
8. Bošković, G., i Dmitrašinović, S. (2009). Odnos organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca. *Korupcija i pranje novca (uzroci, otkrivanje, prevencija)* (pp. 51-58). Sarajevo: IAK.
9. Bošković, M. (2009). Etiološka obeležja korupcije i pranja novca i strategija suprotstavljanja. *Korupcija i pranje novca (uzroci, otkrivanje, prevencija)* (pp. 40-50). Sarajevo: IAK.
10. Wade, M. L. (2014). The European union as a counter–terrorism actor: right path, wrong direction? *Crime Law Soc Change*, Vol. 62, 355–383.
11. Garrett, B. (2011). Globalized Corporate Prosecutions. *Virginia Law Review*, Vol. 97, No. 8, 1775-1875.
12. Guiu, M. (2012). Aproaches Regarding Money Laundering. *Perspectives of Business Law Journal Volume 1, Issue 1*, 332-337.
13. Delahunty, L., i Schifferli, P. (2002). Money Laundering Law in England and Wales and Switzerland and the Second EU Directive. *International Business Lawyer*, 155-157.
14. Ilić, G., i Banović, B. (2009). Oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela. *Korupcija i pranje novca* (pp. 7-20). Sarajevo: IAK.
15. Katušić-Jergović, S. (2007). Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi). *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 14, br. 2, 619-642.
16. Kopp, P. (2004). *Political Economy of Illegal Drugs*. London and New York: Routledge.
17. Kresoja, M., i Kirkov, Z. (2009). Prevencija pranja novca u bankarskom poslovanju. *Korupcija i pranje novca (uzroci, otkrivanje, prevencija)* (pp. 189-201). Sarajevo: IAK.
18. Kuoppamäki, S., Kääriäinen, J., i Lind, K. (2014). Examining Gambling-Related Crime Reports in the National Finnish Police Register. *J Gambl Stud*, Vol. 30, 967–983.
19. Lasló, G. I. (2006). Some Thoughts about Money Laundering. *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pecs*, Vol. 139, 167-173.
20. Labudović-Stanković, J. (2013). Pranje novca korišćenjem hartija od vrednosti. *Uslužni poslovi* (pp. 985-997). Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu.
21. Lavorgna, A. (2014). Internet-mediated drug trafficking: towards a better understanding of new criminal dynamics. *Trends Organ Crim*, Vol. 17, 250–270.
22. Leukfeldt, E. R. (2014). Cybercrime and social ties: Phishing in Amsterdam. *Trends Organ Crim*, Vol. 17, 231–249.

23. Liddick, D. (2014). The dimensions of a transnational crime problem: the case of IUU fishing. *Trends Organ Crim, Vol. 17*, 290–312.
24. Lilley, P. (2006). *Dirty Dealing: The Untold Truth about Global Money Laundering, International Crime and Terrorism, London and Philadelphia*. London: Kogan Page.
25. Lukić, T. (2006). Pranje novca. *Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu, vol. 40, br. 3*, 315-342.
26. Ljutić, B. (2003). Suprotstavljanje pranju novca u Evropskoj Uniji. *Pravni informator, br. 5*, 33-36.
27. Manojlović, D., i Jović, V. (2009). Neki aspekti pranja novca i korupcije u Republici Srbiji (prijavljivanje, optuženje i osuđenje – teorijsko i empirijsko istraživanje. *Korupcija i pranje novca (uzroci, otkrivanje, prevencija)* (pp. 243-256). Sarajevo: IAK.
28. Marković, M. (2009). Pranje novca u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije i uporednim zakonodavstvima. *Korupcija i pranje novca (uzroci, otkrivanje, prevencija)* (pp. 263-278). Sarajevo: IAK.
29. Mijalković, S., i Bošković, G. (2009). Pranje novca i finansiranje terorizma. *Korupcija i pranje novca (uzroci, otkrivanje, prevencija)* (pp. 293-302). Sarajevo: IAK.
30. McCarthy, D. (2011). *An Economic History of Organized Crime: A national and transnational approach*. London and New York: Routledge.
31. Reich, A. (2010). Bilateralism versus Multilateralism in International Economic Law: Applying the Principle of Subsidiarity. *The University of Toronto Law Journal, Vol. 60, No. 2*, 263-287.
32. Ronco, A. D., i Lavorgna, A. (2014). Fair play? Not so much: Corruption in the Italian football. *Trends Organ Crim*.
33. Sanctis, F. M. (2013). *Money Laundering Through Art: A Criminal Justice Perspective*. London: Springer.
34. Sarno, F. (2014). Italian mafias in Europe: between perception and reality. A comparison of press articles in Spain, Germany and the Netherlands. *Trends Organ Crim, Vol. 17*, 313–341.
35. Skakavac, T. (2009). Pranje novca – savremeni pravni standardi i nacionalna regulativa. *Korupcija i pranje novca (uzroci, otkrivanje, prevencija)* (pp. 380-388). Sarajevo: IAK.
36. Soudijn, M. R. (2014). Using strangers for money: a discussion on money-launderers in organized crime. *Trends Organ Crim, Vol. 17*, 199–217.
37. Stojanović, Z. (2007). *Komentar Krivičnog zakonika Srbije*. Beograd: Službeni glasnik.
38. Stošić, T. (2013). *Prevare u privredi, Specijalistički rad*. Beograd: FB.
39. Sharman, J. (2010). Shopping for Anonymous Shell Companies: An Audit Study of Anonymity and Crime in the International Financial System. *The Journal of Economic Perspectives, Vol. 24, No. 4*, 127-140.
40. Hopton, D. (2006). *Money Laundering: A Concise Guide for All Business*. Surrey: Gower.
41. Horwitz, B. (2010). The Role of the Inter-American Drug Abuse Control Commission (CICAD): Confronting the Problem of Illegal Drugs in the Americas. *Latin American Politics and Society, Vol. 52, No. 2*, 139-165.
42. Cindori, S. (2007). Sustav sprječavanja pranja novca. *Financijska teorija i praksa, Vol. 31, no. 1*, 55-72.
43. Cvetičanin, N. (2002). Money Laundering Law in Yugoslavia. *International Business Lawyer*, 443-446.
44. Chaikin, D., i Sharman, J. C. (2009). *Corruption and Money Laundering A Symbiotic Relationship*. New York: Palgrave Macmillan®.
45. Čejović, B. (2006). *Krivično pravo - opšti i posebni deo*. Beograd: Dosije.

MONEY LAUNDERING – A GLOBAL PROBLEM AND REGIONAL COMPARATIVE ANALYSIS

Summary: The authors in this work deal with money laundering, as a phenomenon that has taken a global character, so, it is a feature of almost every legal system in the world. Since it pervades virtually all segments of the law, it is impossible in the short work to cover all forms of money laundering. Therefore, the authors set a goal to focus on the individual characteristic of money laundering, considering an international viewpoint and exploring regional legal provisions. On the first place, after the introductory remarks, they give a conceptual definition of money laundering, and subsequently explain its particular elements, highlighting the international character and connection with illegal drug trafficking, terrorism, gambling and sports. Afterwards, the authors focused on the criminal regulation of money laundering. After explaining the solution from the Criminal Code of Serbia, they represented solutions in the countries in the region: Montenegro, Croatia, FNR Macedonia and Republic of Serb. Summarizing the observations in the concluding remarks, the authors conclude that all countries in the region have similar solutions, which is good starting point for cooperation in the suppression of this multiple bad phenomenon.

Key words: money laundering, crime, regional legislations, professional money launderer, illegal traffic of drugs, finance of terrorism, gambling